

tortillé, glorieux, rusé, irrégulier et très-superficiel. Croirai-je pour cela qu'il n'existe point de d'Alembert? et dirai-je que croire cet académicien, ce qu'il n'est pas, c'est à peu près la même chose que de ne pas croire qu'il existe? Non, sans doute. Quoique tous ces divers témoignages ne puissent m'autoriser à prononcer sur ses qualités personnelles, je serai au moins très-assuré de son existence, et voilà précisément sur quoi tombe la force de la preuve morale, ou le consentement de l'univers sur l'existence de Dieu. » Hac via solum demonstratur Deum existere, non vero quid sit, saltem sub omni respectu. Ergo, etc.

Inst. 2°. Admittere principium quo tollitur divinitas, idem est ac si Deus non admitteretur: atqui multiplicitas deorum tollit ipsam divinitatem, ait Tertull. (lib. 1 contra Marcionem, c. 3). Ergo, etc.

R. Dist. maj. Admittere principium quo, etc., idem est ac si Deus non admitteretur, si consecrarium hujus principii advertatur, *conc.*; si non advertatur, *nego maj.* Eodem sensu, *distincta minore, nego conseq.* Fateor equidem deorum multiplicitatem tollere ipsam divinitatem: quia prorsus impossibile est Deum esse multiplicem vel duplicem, ut volebat Marcio; talis est sensus verborum Tertulliani. At consecrarium hujus principii non advertabant nec concedebant gentiles. Ergo, etc.

ARGUMENTUM SECUNDUM.

Ex stimulis conscientiae petitum.

PROPOSITIO.

Ex stimulis conscientiae probatur Deum existere.

Prob. Unusquisque, post scelus patratum, aliquos conscientiae stimulos experitur: *Hæ sunt impiis assidue domesticæque furie quæ dies noctesque parentum pœnas a consceleratissimis filiis repant,* inquit Tul-

lius (*Orat. 2 pro Sext. Roscio*, n. 67): at constantes illi conscientiae stimuli probant Deum existere. Probant enim Deum existere, si a solo Deo proveniant: at prædicti conscientiae stimuli a solo Deo oriuntur: vel enim a Deo oriuntur, vel ab anima, vel ab alio ente a mente distincto, quod non sit Deus. Atqui duo posteriora dici nequeunt: 1° non ab anima nostra; nam tunc oriuntur necessario vel libere: si necessario omnes homines sive nocentes, sive innocentes, eos similiter experirentur; si libere, nunquam iaviti eos pateremur: at utrumque est falsum: ergo 1°, etc. 2° Non ab alio ente ab anima nostra distincto, quod non sit Deus; nam, præter animam, nihil admittere volunt athei nisi materiam. Manifeste autem repugnat materiam inertem, cæcam, esse causam efficientem stimulorum qui solos excruciant nocentes. Ergo 2°, etc.; aliunde, etc. Ergo, etc.

Stricte loquendo, hæc demonstratio ad universalem de existentia Dei persuasionem reducit, et est ejus respectus specialis, in quantum, scilicet, Deus ut criminis vindicator habetur.

NOTA. Si una ex præcedentibus demonstrationibus seorsim sumpta plenam tantæ veritatis convictionem in mente nostra imprimat, quantam lucem omnes adunatæ generare debent! Certe quilibet in societate educatus, a cupiditatibus liber et recta ratione utens, non magis Dei quam solis existentiam negare potest.

QUÆSTIO SECUNDA.

QUID SIT DEUS SEU QUÆNAM SINT EJUS
ATTRIBUTA.

Nomine *attributi* id intelligitur quod de alio prædicatur seu dicitur: cum autem Deus sit ens perfec-

tissimum, nihil de illo dici aut affirmari potest nisi habeat rationem perfectionis. Unde attributa Dei idem sonant ac ejus perfectiones.

Multa olim subtilissime disseruerunt metaphysici et theologi circa Dei essentiam et ejus attributa in genere, quæ tantum, finis intenti memores, indigabimus, longius de divinis perfectionibus in specie dicturi.

DE ASEITATE SEU EXISTENTIA A SE.

Communius assignant ut primarium Dei attributum, cæterorum fontem et differentiam ejus specificam, *aseitatem* seu existentiam a se, et quidem merito; nam 1º ipse Deus hanc qualitatem ut specialem suum et incommunicabilem characterem assignat, dicens Moysi (Exod. III, 14) nomen ejus quærenti: *Ego sum qui sum: sic dices filiis Israel: Qui est misit me ad vos.* Sensus est: Qui est a semetipso, Qui sum a meipso; quod omnes SS. Patres et Scripturæ interpretes adverterunt. 2º Sancti Patres et doctores *aseitatem* exhibuerunt ut primarium attributum et aliarum perfectionum divinarum fontem: *Si bonum*, inquit S. Bernardus, *de Consid.*, l. v, cap. 6, t. I, p. 449, *si magnum, si beatum, si sapientem vel quidquid tale de Deo dixeris, in hoc verbo instauratur quod est, EST. Nempe hoc est ei esse, quod hæc omnia esse.* 3º *Aseititas* seu existentia a se est attributum quod apprehenditur a mente ut primarium, ut fons omnium perfectionum, per quod Deus a cæteris entibus discrepat. Quærenti enim cur Deus sit justus, sit verax, sit omnipotens, etc., respondebitur quia est infinitus, et est infinitus quia est a se: petenti vero cur sit a se, nihil responderi potest.

Quidam notant *aseitatem* non sumendam esse pro ea proprietate qua Deus a se existit, abstracte sumpta, sed pro *ipso esse, esse perfecto, esse simpliciter*, quo recidunt citati textus, et a quo omnia attributa menti formaliter sese exhibent.

DE ATTRIBUTORUM DEI DISTINCTIONE.

Duplex agnoscitur distinctio: una *realis*, quæ rebus inest et existit independenter a mente, ut distinctio inter paternitatem et filiationem; et altera *rationis*, quæ tota est in mente, ut distinctio inter sapientem et ejus sapientiam.

Inter attributa Dei alia sunt *absoluta*, quæ tribus personis sunt communia, ut omnipotentia, sapientia, scientia; et alia *relativa*, quæ uni personæ sunt propria, ut innascibilitas Patri, generatio Filio, spiratio Spiritui Sancto. De solis attributis absolutis nunc acturi sumus, quia attributa relativa nobis sola revelatione sunt nota.

Actius, et Eunomius ejus discipulus, in ivº sæculo, ut Verbi divinitatem, quam negabant, facilius tollerent, contenderunt nullam in Deo admittendam esse distinctionem, ne quidem rationis, sed Deum, quoad totam naturam suam essentialiter, concipi a mente ut ingenitum. Unde inferebant Filium, qui dicitur genitus, non esse Deum.

Quidam Gualterus, de quo celebris Augustinus Niphus, circa annum 1473 in Italia natus, volebat, e contra, attributa Dei absoluta tum a se invicem, tum ab essentia divina realiter esse distincta, et tamen Deum esse simplicem.

Palamitæ, in xivº sæculo, sic dicti a Gregorio Palamo, primum monacho, deinde Thessalonicensi episcopo, dicebant etiam realem dari distinctionem inter essentiam Dei et ejus operationes, per quas intelligebant attributa. Volebant existere lumen increatum ab essentia Dei distinctum, quo divinitas velut pallio tegitur, et arbitrabantur se, caput et mentem pectori vel umbilico certo modo deprimentes, lumen istud videre.

In concilio Lateranensi IV, anno 1213 celebrato, damnatus fuera libellus abbatis Joachim, qui aliquam

admittebat distinctionem inter essentiam divinam et personas divinas.

In sæculo præcedenti, Gilbertus Porretamus (*Gilbert de la Porrée*), Pictaviensis episcopus, dicebat divinitatem non esse Deum, sed formam qua Deus est: sicut humanitas non est homo, sed forma qua homo est. In concilio Remensi, cui assistebat S. Bernardus, anno 1148, fuit damnatus.

Constat igitur realem admittendam non esse distinctionem inter attributa Dei, sive absoluta, sive relativa, et ejus essentiam, neque inter attributa absoluta relative ad se invicem. Idcirco de Verbo divino legitur apud Joannem, 1, 9: *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem*; Christus de seipso dixit, ibid. xvi, 6: *Ego sum via, veritas et vita*; et B. Joannes, I, iv, 46: *Deus charitas est*. In quibus testimoniis, attributa a Verbo, a Christo vel a Deo non separantur.

Restat ergo sola distinctio rationis de qua inter catholicos disputari potest, et acriter olim disputatum est in scholis, inter *Nominales*, qui solam nominum distinctionem admittendam esse inter attributa Dei volebant; *Scotistas*, qui pro distinctione actuali formali, quæ scilicet formis vere diversis conceptibusque in se variis fundaretur, fortiter decertabant; et *Thomistas*, qui distinctionem virtuales et, ut aiebant, rationis ratiocinatæ, id est, in Deo ipso et non tantum a parte rationis fundamentum habentem, admittebant.

Inter ea, quæ sic breviter exponimus, sunt errores graves qui revelationem et fidem lædunt, et quorum confutatio ad theologos pertinet. Sunt etiam meræ subtilitates quas indicare sufficit; nunc enim ab omnibus merito negliguntur, velut inutiles. Certum est mentem nostram sub diversis conceptibus sibi exhibere posse divina attributa; v. g., omnipotentiam et sapientiam, bonitatem et justitiam, aternitatem et immensitatem, scientiam et providentiam; ac proinde quamdam dari distinctionem in mente, licet realis non existat in re. Hoc sufficit.

« Dieu est infiniment intelligent, dit Fénelon (*Existence de Dieu*, 2e partie, ch. 5. art. 2), *infiniment puissant, infiniment bon: son intelligence, sa volonté, sa bonté, sa puissance, ne sont qu'une même chose. Ce qui pense en lui est la même chose qui veut: ce qui agit, ce qui peut et qui fait tout, est précisément la même chose qui veut: ce qui agit, ce qui peut et qui fait tout, est précisément la même chose qui pense et qui veut; ce qui prépare, ce qui arrange et qui conserve tout, est la même chose qui détruit; ce qui punit est la même chose qui pardonne et qui redresse; en un mot, en lui tout est d'une suprême unité.*

« Il est vrai que, malgré cette unité suprême, j'ai un fondement de distinguer ces perfections, et de les considérer l'une sans l'autre, quoique l'une soit l'autre réellement. C'est qu'en lui l'unité est équivalente et infiniment supérieure à la multitude. »

Itaque de attributis Dei seorsim spectatis disserentes, quædam dicturi sumus, tum ad augendam ejus notitiam, tum ad diluenda incredulorum objecta.

Dicemus ergo 1° de Dei unitate, 2° de aternitate, 3° de immutabilitate, 4° de libertate, 5° de independentia et omnipotentia, 6° de simplicitate, 7° de immensitate, 8° de intelligentia et scientia, 9° de sapientia, 10° de sanctitate et veritate, 11° de bonitate et beatitudine, 12° de justitia, 13° de providentia.

CAPUT PRIMUM.

DE DEI UNITATE.

Multiplicitatem deorum admiserunt pagani. Duo esse principia necessaria volebant Manichæi: unum summe bonum et alterum summe malum. Principium